

AFGANİSTAN TÜRKMENLERİNİN KÜLTÜRÜNDE ÇOCUK OYUNLARI

CHILDREN'S GAMES IN AFGHANISTAN TURKMENS CULTURE

Savaş ŞAHİN*

Öz

Çocuk oyunları, çocukların bireysel ve sosyal gelişimleri için oldukça önemlidir. Toplumun ekonomik yapısı, yaşam koşulları, toplumsal inançlar ve değerler oyun kültürünü ve çeşitlerini belirlemektedir. Çocuk oyunları konusunda, Türkiye'nin birçok bölgesinde folklorik anlamda pek çok derleme çalışması yapılmıştır. Çalışmanın amacı, Türk dünyasıyla ilgili karşılaştırmalı çocuk oyunlarına kaynaklık etmektir. Afganistan Türkmenlerinin çocuk oyunlarını genelde açık alanda oynanan ve daha çok fiziksel aktivite içeren oyunlardır. Bazı çocuk oyunları millî ve dinî bayramların vazgeçilmez eğlencelerindedir.

•

Anahtar Kelimeler

Afganistan, Afganistan Türkmenleri, Çocuk oyunları, Türkmen çocuk oyunları

•

Abstract

Children's games are very important for children individual and social development. The economic structure of society, living conditions, social beliefs and values are determined by gaming culture and diversity. In Turkey have been made many compilation of the folkloric sense about child's games. The aim of this study is child's play compared to the source of the Turkish world. Afghan Turkmen children generally play the game in the open field and the plays contain more physical activity. Some children's entertainment games is one of the indispensable national and religious holidays.

•

Keywords

Afganistan, Turkmens of Afghanistan, Children's plays, Turkmens children's plays.

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, savassahin06@hotmail.com

GİRİŞ

Çocuk oyunları, çocukların zekâlarının birer ürünüdür. Buna bağlı olarak milli kültürün, dolayısıyla halk kültürünün çok önemli bir bölümüdür. Farklı yaş gruplarının oynadığı (3-5, 5-10, 10-15) değişik oyunlar bulunmaktadır (Yamakoğlu, 2002:543). Çocuk oyunlarını bir kültür içindeki yerini ve işlevini inceleyen bilim dalı halk bilimidir. Bugün günümüzde birçok alanda çocuk oyunları vardır (zekâ, şans, taklit, hayali, top oyunları vb.). Geleneksel çocuk oyunları genel olarak 1. Aşık Oyunları; 2. Atlama, sıçrama, sekme oyunları; 3. Değnek Oyunları; 4. Dilsiz, şaşırtma oyunları; 5. Dramatik Oyunlar; 6. Ezgili Oyunlar; 7. Koşma, kovalama, kapma oyunları; 8. Saklama, saklanma oyunları şeklinde sınıflandırılabilir (Cengiz 1998:287-296).

Çocukluk döneminde oynanan oyunlar çocukların ruhsal, bedensel ve fiziksel gelişiminde, kişiliğinin oluşmasında, arkadaşlık kurmasında, beden ve ruh sağlığının yerinde olmasında oldukça önemlidir. Zira sağlıklı bir çocukluk dönemi geçiren insanlar toplumda daha dengeli, ruh sağlığı yerinde bireylerdir (Ersoy 2005:375-376).

Çocuklar için oyun çok önemlidir. Onlar, oyunlarda hisseder, düşünür, sevinir ve üzülürler. Çocuklar hayatı, oyunlardan öğrenir. Liderlik etme, kurallara uyma, paylaşmayı öğrenme, zamanı verimli kullanma, zihinsel beceriler, kendi kültürünü tanıma gibi becerilerin bunlardan bazıları olduğunu ifade edebiliriz. Çocuğun bilişsel gelişimini sağlayacak olan oyunlarla oynamasına ne kadar ve ne biçimde olanak tanıyacağı bağlamında, kültür ve gelenekler belirleyici bir rol oluşturmaktadır. Ekonomik ve toplumsal koşullar (oyuncakların ya da oyun alanlarının ağlanması gibi) oyunun yapısını belirleyen önemli özellikler olarak ortaya çıkmaktadır (Onur vd. 2004:131). Afganistan'ın ekonomik, toplumsal, siyasî, toplumsal yapısı oyun koşullarını etkileyebilmektedir. Örneğin, toplumsal ön yargılar nedeniyle çocuk oyunlarında kızların ve erkeklerin daha az bir araya geldikleri görülmektedir.

Oysa ki çocuğun dışarı çıkarak diğer akranlarıyla kaynaşması, bunu da oyunlar oynayarak yapması gerekmektedir. Çocuk, internet yoluyla iletişim kurmanın yanı sıra komşu çocuğuyla da olan bağı korumalı, böylelikle geleneksel çocuk oyunları yaşayarak, nesilden nesile aktarılmalıdır (Oğuz 2004:13). Geleneksel çocuk oyunlarının unutulmaması sağlanmalı, çocukların ruh sağlığını koruma konusunda çocuk oyunlarının ne kadar önemli olduğu göz önünde bulundurulmalı ve çocukların birlikte oynamaları teşvik edilmelidir. Özellikle paylaşmayı, düşünmeyi, birbirine saygı duymayı öğreten eski çocuk oyunları çocukların zekâ ve fiziksel becerilerini geliştirmede oldukça önemlidir. Geleneksel çocuk oyunlarının oynanması, yaşatılması konusunda çocuklar teşvik edilmelidir.

Bu çalışmanın amaçlarından biri de unutulmaya yüz tutan çocuk oyunlarını hatırlatmak, çocuk oyunlarının unutulmamasına yardımcı olmaktır. Diğer bir amacımız, Türk dünyasında çocuk oyunları ile ilgili yapılacak karşılaştırmalı çalışmalara kaynaklık etmek ve Türk folklorunun en önemli malzemelerinden biri olan çocuk oyunlarını tanıtmaktır.

Türk kültürünün yazılı ve sözlü kaynaklarının çoğunda çocuk oyunların rastlamak mümkündür. Eski Uygur edebiyatında çingirak kelimesine, Türk çocuk oyunlarının ilk yazılı kaynağı olarak kabul edebileceğimiz Divânü Lugâti't-Türk'te *müngüz* "boynuz" oyunu, *aşık oyunu*, *ötüş*, *töpük*, *karagum* gibi birçok çocuk oyunu ismine rastlarız. Yine Volga Bulgar Kitabelerinde, İbn-i Mühenna Lûgati'nde, Dede Korkut Kitabı'nda oyun isimlerine rastlanır (Özdemir 2006:59-67). Görüldüğü gibi Türkçenin en eski ve en önemli dil ve edebiyat yadigârlarından itibaren çocuk oyunları ile ilgili bilgilere rastlıyoruz. Türk folkloruna ait çocuk oyunları motiflerinin, oyun şekillerinin birçok yönünün ortak olduğu kanaatindeyiz. Ortak bir

kültürden çıkan çocuk oyunlarının büyük bir kısmı küçük şekil farklılıklarıyla günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir (aşık oyunu gibi).

Bu çalışma, Afganistan'ın kuzeyinde Türkmenler arasında tarafımızca yapılan folklor çalışmalarından derlenerek hazırlanmıştır. Afganistan Türkmenlerinde çocuk oyunları, 15-70 yaş aralığındaki erkeklerden derlenmiştir. Çocukların yabancılardan çekinmesi, kadınların erkekler karşısında rahat davranamamaları nedeniyle daha kapsamlı bir çalışma yapılması konusunda zorluk çekilmiştir.

AFGANİSTAN TÜRKMENLERİNİN GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI

Afganistan Türkmenlerinde çocuk oyunları daha çok fiziksel üstünlüğe dayalı oyunlardır. Oyunlarda dürre (kırbaç) denilen ve bir kumaş parçasının serleştirilmesiyle yapılan nesne oldukça yaygın kullanılır. Oyunda kullanılan nesnelere kolay ulaşılabilen basit nesnelere dir. Dinî, millî bayramlarda oldukça sık oynanan bazı çocuk oyunlarının sonunda, bazı ödüllerin de verildiği görülür. Genel olarak tespit edebildiğimiz Türkmen çocuk oyunları şunlardır:

1. Tıllapittik

Bu oyun on ya da on iki çocuk arasında oynanır. Çocuklar iki eşit gruba ayrılır. Kurayla belirlenen bir çocuğun gözü bir bezle bağlanır. Karşı taraftan bir çocuk, gözü kapatılan çocuğun alnına pit diyerek hafifçe vurur. Çocuk alnına vuran kişiyi tanırsa onlardan bir çocuk alır. Oyun karşı tarafın bütün çocuklarını alana kadar devam eder.

2. Galpakdepdi

Bu oyun, genellikle düğünlerde ya da bayramlarda oynanır. Bahçenin yüksekçe bir yerine, çocukların ulaşamayacağı bir yere bir şapka, sarık, bez vb. bir nesne asılır. Çocuklar koşarak nesnenin konulduğu yüksek yere tırmanarak, duvara asılmış olan nesneyi düşürmeye ya da almaya çalışır. Yüksekçe yere asılan nesneyi düşüren ya da alan çocuğa hediye verilir.

Galpakdepdi oyununun bir benzeri, Türkmenistan'da oynanan "yağlıya tovusmak" (yazmaya zıplamak) oyunudur. Yetişkinler ya da erkek çocuklar yukarı bir yere bağlanan yazmayı (eşarp, örtü) zıplayarak almaya çalıştıkları bir oyundur. Bu oyun, Türkmenistan Türkmenlerinin geçmişten beri süregelen oynadıkları millî bir oyundur (Baratova 2015:145). Aynı oyun Herat Türkmenleri arasında "yağlık" şeklinde adlandırılır.

3. Ak Derek-Gök Derek

Türkmenistan Türkmenleri arasında oynanan "Ayterek Günterek" (Mendilim Dört Köşe) (Baratova 2015:144); Başkurdistan'daki Ak Tiräk (Ersoy 2010:78) oyunu ile Afganistan Türkmenleri arasında oynanan Ak Derek-Gök Derek oyununun kuralları aynıdır. Oyuncu sayısının en az 7-8 kişi olması gerekir, eğer altı kişiden az olursa oyun oynanamaz. Oyuncu sayısı ne kadar fazla olursa oyun da o kadar eğlenceli olur. Oyuncular iki gruba ayrılır ve iki grup birbirlerinden 10-15 metre uzaklaşır. Grup üyeleri sıkıca birbirlerinin ellerinden tutarlar. Birinci gruba ak derek, ikinci gruba gök derek denir. Bu oyuna öncelikle kendine âit olan "ak derek" namesi söylenerek başlanır:

A grubu: Ak derek

B grubu: Gök derek

A grubu: Bizden size kim gerek?

B grubu: Sayrap duran dil gerek. (Ötüp duran dil gerek.)

A grubu: Diliñ haysısı gerek. (Dilin hangisi gerek.)

B grubu: ..... diyon han gerek. (.... denen delikanlı gerek.)

Adı söylenen çocuk elleri bağlı olan grubun üzerine koşarak çocukların kenetlenmiş ellerini

çözmeye çalışır. Eğer çocuk kenetlenen elleri çözerse kendi takımına karşı takımdan bir oyuncu alır. Elleri çözmeyi başaramazsa çocuk karşı tarafın safına geçer. Oyun karşı tarafın çocuklarını, kendi tarafına alana kadar devam eder.

4. Likkiş-Likkiş

Likkiş likkiş iki ya da üç kişi ile düz bir alanda oynanır. Bu oyunu çoğunlukla kız çocukları oynar. Bu oyunu oynamak için öncelikle düz bir zemin üzerine sivri bir cisimle çizgi çizilir (Bk. Ek-1). Daha sonra bir taş ya da bozuk para havaya atılarak oyuna kimin önce başlayacağına karar verilir. Oyuna başlayan kişi, taşı önce birinci haneye atar. Sonra tek ayak üstünde zıplayarak taşı attığı bölgeden eline alarak zıplamaya devam eder. Oyuncu durak olarak belirlenen yerlerde birazcık dinlenebilir. Dinlendikten sonra ilerleyişini tek ayak üstünde zıplayarak 12. haneye kadar devam ettirir ve hedefe vardığında bir puan kazanır. Sonra taşı ikinci haneye atar, eğer taşı ikinci haneye atamazsa sıra diğer oyuncuya geçer. Diğer oyuncu da taşı birinci haneye atarak oyuna başlar ve 12. haneye kadar devam eder. Taş belirlenen haneye atılamaz veya çocuk tek ayaküstünde zıplarken düşerse yanar, oyun sırası karşı tarafa geçer.

5. Hat-Fürüş

Hat fürüş oyununu genellikle erkek çocuklar oynar. Bu oyun en az iki kişi ile oynanır. Oyuncular önce iki gruba ayrılır. Ellerine birer tane çivi, çöp gibi sivri bir şey alırlar. Sonra bir duvarın yanına gidip duvarın ön tarafını bir grup, arka tarafını ise başka bir grup seçer. Oyuncular duvarın üzerine hat "çizgi" çizmeye başlar (Bk. Ek-2). Eğer çizdiği hatlar duvarın yukarısında, aşağıda ve köşesinde olursa daha çok puan kazanır. Bunun yanında çizdiği hat ne kadar küçük olursa o kadar yüksek puan alır. Aradan üç beş dakika geçtikten sonra bir grup hat fürüş diye seslenir. İkinci grup "hamir fürüş", peşinden birinci grup "erte uruş" (yarın savaş) diye seslenir. Hemen birinci grup, ikinci grubun çizdiği hatları silmeye başlar. Siliş zamanı çok kısadır. Bir ya da iki dakikada çizgiler silinmeye çalışılır. Süre bittikten sonra, birinci gruptaki kişiler kendi duvarına geçerler ve silinmeyen hatları saymaya başlar. Sayarken ikinci grubun üyeleri onların saydıkları hatlara dikkat eder ve sayılan hatları silerler. Sonra ikinci gruba geçerler ve o grupta da aynı şey yapılır. Oyun başlamadan önce bir sayıyı hedef olarak seçerler. Oyun böyle devam eder, hangi grup hedefe ulaşırsa o grup oyunu kazanır ve oyun biter.

6. Huçça

Huçça denilen şey salıncaktır. Huçça için uzun ve sağlam bir ip ile uzun sağlam bir tahta gereklidir. Tahtanın uçlarına bağlanan ip, sağlam bir ağacın tepesine bağlanır. Kızlar ağacın üzerinde dik durup iki elleriyle ipten tutunarak sallanır (Bk. Ek-3). Bu oyunu genellikle kız çocukları Nevruz, Ramazan ya da Kurban bayramlarında oynar. Huçça üzerinde sallanmaya "huçça uçmak" denir.

7. Moncuk "Boncuk"

Boncuk oyununu genellikle kız çocukları oynar. Bu oyun iki kişi ile oynanır. Oyun başlamadan önce düz bir zemin üzerine boncuğun girebileceği kadar küçük bir çukur açılır. Çukurun bir karış uzağında iki tane pille (oyunun başladığı yer) çizilir. Sonra herkes kendi pillisine birer tane boncuk koyar. Birinci oyuncu parmaklarıyla boncuğa vurarak oyuna başlar (Bk. Ek-4). Önce kendi boncuğunu çukura atmaya, daha sonra rakibinin boncuğunu çukura atmaya çalışır. Eğer çocuk, hem kendisinin hem de karşıdaki kişinin boncuğunu çukura atmaya başarabilirse oyunu kazanır ve oyun bu şekilde devam eder.

8. Mücül

Bu oyunu erkek çocuklar hurma çekirdeğiyle oynar. Önce dikdörtgen ya da çember

şeklinde bir şeklin içine düz bir çizgi çizilir. Dikdörtgenin içine çizginin üstüne hurma çekirdeği dizilir. Kırık camla ya da porselen parçasıyla hurmalar vurularak, hurma çekirdeği şeklin dışına çıkarılmaya çalışılır (Bk. Ek-5). Bu oyunu daha çok erkek çocuklar oynar. Bu oyunun oynanışı boncuk oyunu gibidir. Boncuk oyunundan farkı, hurmaların iki parmakla vurulmasıdır (Bk. Ek-5).

9. LuhTaş

Luh Taş iki kişi ile oynan bir oyundur. Oyuncular önce kedilerine 10-15 civarında küçük taşlar bulur. Sonra oyuncular hedef olarak bir puan belirler (50,100,200 gibi). Oyun hedeflenen puanı kazanınca sona erer. Oyunculardan biri oyun oynamadan önce, kurayla beş puan kazanır. Oyuncu, yerdeki taşların hepsini iki avucuna birden alıp havaya doğru atar. Sonra taşların bir kısmını sağ elinin üstüne alır. Elinin üstündeki taşları havaya atarak avucuna almaya çalışır ve daha sonra taşları çiftler çiftler sol eline atar. Sonra elindeki taşı havaya atarak, yerdeki taşları teker teker alır ve sol eline atar. Eğer 15 çift taş alabildiyse 5 puan kazanır. Çünkü onun 10 çifti kendi taşlarıdır. Oyun böyle devam eder. Kim önceden belirlenen sayıya ulaşırsa o kişi oyunu kazanır.

10. Aşık Oyunu

Bu oyun daha çok fakir dağ köyleri ile hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı çevrelerde hayvansal bir atık olan aşık kemiğinin bol olduğu yerlerde oynanır. Türk kültüründe isabetli aşık atanların iyi bir nişancı olduğu için onlara değer verildiği söylenegelmıştır. Ayrıca nazardan korunmak için de çocuğun sağ omzuna aşık dikilirmiş. Bunun aynı zamanda çocuğun kemik gelişimine katkı sağlayacağına inanılmış (Yüksel 1998:59). Aşık, hayvanların diz kapaklarındaki kemiktir. Aşık oyunu Anadolu'da da oynanan çok eski bir oyundur. Hatta bu oyunla ilgili "seninle aşık atılmaz, al aşıklarını ben oynayamam" gibi misalleri vardır (Demircioğlu 1934:9). Aşık oyunlarından biri olan *ordo, dokuz tezek* Kırgızlar tarafından millî bir spor sayılmakta ve Manas Destanı'nda da adı geçmektedir (Atabey 1998:317). Aşık Oyunu Afganistan'da yavaş yavaş unutulmuş ve pek az çocuğun bildiği bir oyundur. Bu oyunu erkek çocuklar oynar. Yuvarlak bir şekil çizilir ve bunun içerisine koyunun ayak bileğinden yapılmış aşık kemiği konur. Aşık kemikleri yan yana dizilir. Çocuk içine kurşun doldurulmuş bir aşıkla dizilmiş aşıkları vurup aşıkları dışarı çıkarmaya çalışır. Afganistan'ın bazı bölgelerinde çocuklar aşıkları farklı renklere de boyarlar (Fevzi 2013:86).

11. Gice Gice Geç "Gece Gece Geç"

Gice gice geç oyunu özellikle uzun kış gecelerinde oynanır. Gece bir an önce geçsin diye bu şekilde adlandırılmıştır. Bu oyun için gerekli olan şey bir yüzük, boncuk, misket, taş, anahtar benzeri bir şey ile çarşafa benzer bir örtüdür.

Bu oyunu çocuklar ya da büyükler oynar. Evin içinde ya da bahçede, *geşte* denilen ev partilerinde, gençler arasında genel olarak düğünlerde oynanır. Taliban rejiminin olduğu dönemlerde, düğünlere şarkıcı getirmek yasak olduğu için bu oyun düğünlerde eğlenmek için oynanmış. Oyunu oynayacak 10-15 kişi bir tarafa diğer 10-15 kişi karşı tarafa geçer. Her grubun bir başı olur. Oyunu oynayanlar yere oturup kucaklarına bir örtü örterler. Başçı eline aldığı şeyi çocukların kucaklarına koymuş gibi yaparak karşı tarafı aldatır. Kimseye belli etmeye çalışmadan elindeki nesneyi birinin kucağına koyar ya da avucunda saklar. Baş olan kişi "Geci geci geç" der. Seçtiği çocuk, sakladığı nesnenin kimin kucağında olduğunu bulamazsa o çocuk karşı tarafa geçer.

12. Guklam Peçek

Bu oyun Türkmen çocukların en sevdiği oyunlardan biridir. 3-5 kişi arasında oynanır.

Oyunu kız ve erkek çocuklar birlikte ya da ayrı ayrı oynarlar. Oyunu oynayacak olan çocuklar iki gruba ayrılır. Bir grup eşekçi (ebe) olur ve çember içinde oturur. Diğerleri ise çemberden uzaklaşarak "goook" diye bağırır. Çemberdekiler ise kaçarak uzaklaşan çocukları kovalamaya başlar. Eğer onlardan birisini yakalayabilirse o gruptaki çocuklar ebe olur. Yakalayamazsa çocuklar yeniden ebe olmak zorunda kalır. Bu oyunun gizlenmeşikten (saklambaç) farkı ebenin birden fazla kişiden oluşmasıdır.

13. Gizlenmeşik "Saklambaç"

Bu oyun bizim saklambaç olarak bildiğimiz oyundur. Bir kişi eşekçi (ebe) olur. Ebe olan kişi arkasına bakarak çemberde oturur ve diğerleri pilleden uzaklaşıp bir duvarın ya da bir ağacın arkasına gizlenir. Gizlenen çocuklar "goook" diye bağırır. Pilledeki çocuk gizlenenlerin ilk önce hangisini görürse gördüğü çocuk eşekçi "ebe" olur ve diğerlerini bulmaya çalışır. Oyun bu düzende devam eder.

14. Tüşle "Misket Oyunu"

Boncuk oyunundan farkı vuruştadır. Tüşle oyununun birkaç çeşidi vardır. Aşık oyununda olduğu gibi oyuna önce bir çizgi, bu çizginin etrafına daire şeklinde büyük bir çizgi çizilerek başlanır. Çocuklar çizginin içine bir ya da birden fazla misket koyar. Sonra, çizgiden bir metre kadar uzaklaşıp sırayla çizginin içindeki misketleri vurmaya başlar. Misket vurulamazsa sıra karşı tarafa geçer. Çizgiden misketi çıkaran kazanır. Eğer çizgiden bir misket dışarıya çıkarabilirse çizginin üzerinde durup diğer misketleri çıkarmaya çalışır. Çizgiden en fazla misketi çıkaran kişi oyunu kazanır.

15. Beş Taş

Beş taş iki ya da daha fazla kişiyle oynanır. Oyuncu beş adet taşı önce yere bırakır. Sonra taşların içinden bir taşı alarak havaya atar. Taş yere düşmeden yerdeki taşlardan birini alır ve aynı eliyle, havadan yere düşen taşı tutar (Bk. Ek-6). Sonra ikinci ve diğer taşları sırasıyla aynı şekilde yerden toplar. Bunları yaparken yanarsa oyun sırası diğer oyuncuya geçer. Oyuncu eğer yanmamışsa beş taşı avucuna alır, içlerinden birini havaya atar. Taş yere düşmeden avucundaki dört taşı yere bırakır ve havadan düşmekte olan taşı yine aynı eliyle yakalar.

16. Cuft mi, Tek mi? "Çift mi, Tek mi?"

Bu oyun iki kişiyle oynanır. Oyuncu ellerini arkasına götürerek, avucunun içine tek ya da çift; boncuk, fıstık, şeker gibi yenilebilir şeyleri alır. Karşısındaki oyuncuya avucundakinin tek mi çift mi olduğunu sorar. Karşısındaki oyuncu rakibin elindeki tek ya da çift olduğunu bilirse onun avucuna gizledikleri nesnelere alır, bilemezse karşı taraftaki oyuncudan avucunda gizlediği nesne kadar malzeme (boncuk, fıstık, şeker gibi) vermesini ister. Oyun bu sırayla devam eder.

17. Gulak Çozdı "Kulak Çekme"

Bu oyunu genellikle erkek çocuklar düğünlerde oynar. Bir genç adam çocukları bir yere toplar. Kazanan kişiye ödül olarak bir miktar para verilir. Adam elindeki taşı uzak bir noktaya atar ve çocuklardan attığı taşı getirmesini ister. Çocuklar koşarak atılan taşı getirmeye çalışır. Atılan taşı eline ilk kim alırsa diğer çocuklar taşı eline alan çocuğun peşinden koşar. Çocuk yakalanırsa diğer çocuklar, taşı elinden bırakana kadar çocuğun kulağını çekerler. O çocuk taşı bırakır ya da herkesi atlatarak taşı genç adamın yanına getirir ve hediye kazanır.

18. Zıbr Zıbr

En az 7-8 kişi arasında oynanan bir oyundur. Oyuncular önce şal, atkı benzeri bir şeyi saç örgüsü şekline getirerek sertleşmesini sağlarlar. Buna dürre (kırbaç) ismi verilmektedir. Dürre

çarşaf, atkı benzeri yumuşak bir malzemenin sıkılaştırılmasıyla meydana getirilir. Çocuklar daire şeklinde yan yana otururlar. Sonra dizlerini dik bir konuma getirip ayaklarını açarlar. Kurayla aralarından bir ebe seçerler. Çocuklar dürreyi birbirlerinin bacaklarını arasından geçirerek birbirlerine vermeye çalışırlar. Ortadaki kişi (ebe) dürreyi kimden almayı başarabilirse, dürreyi aldığı kişi ortadaki ebenin yerine geçer.

19. Açar Yitti “Anahtar Kayboldu”

Çocukların sevdiği ve oynarken de çok eğlendikleri oyunlardan biridir. Bu oyun için gerekli olan şey bir dürre (bez kırbaç) ve bir anahtardır. Çocuklar bir yere toplanıp, sıra olurlar. Sonra birisi han (erkek ebe) olarak seçilir. Han olan kişi dürreyi ve anahtarını eline alır. Han olan kişi gizlice anahtarını birinin eteğine koyar. Çocuklardan birine anahtarın kimde olduğunu sorar. Eğer o kişi, anahtarın kimin eteğinde olduğunu bilemezse Han ona elindeki dürre ile vurur. Eğer çocuk anahtarın kimin eteğinde olduğunu bilirse kendisi Han olur. Oyun bu şekilde devam eder.

20. Dürre Paşa “Dürre Padişah”

Dürre Paşa kış gecelerinde çocuklar ya da gençler arasında oynanır. Dürre Paşa oyunu için gerekli olan şey bir kırbaç (dürre) ve kibrit veya aşıktır. Aşığın dört tarafına ayrı ayrı isim verilir: 1-Taha (Paşa); 2- Alçı (Vezir); 3- Pükke (Sofi); 4- Çikke (Hırsız). Bu oyunun başında öncelikle bir ebe seçilir. Bunun için ithal kibritler ya da aşık kullanılır. Kibritin üzerinde resim olan taraf sofi ya da imam; resimsiz taraf hırsız olarak belirlenir. Kibrit ya da aşık yuvarlanır. Nesne nasıl durursa çocuklardan bir taraf vezir diğer taraf padişah olur. Aynı şekilde kibrit havaya atılarak oğrı (hırsız) ve sofi seçilir. Metal para ya da bir nesne oyuncular tarafından elden ele gizli bir şekilde dolaştırılır. Padişah rastgele biri tarafından saklanan nesnenin kimde olduğunu sorar. Paranın nerede olduğunu kim bilirse dürre ona geçer. Sorduğu kişi paranın yerini bilemezse o kişi kırbaç yer. Padişah vezire, hırsıza vur diye emreder. Örneğin hırsıza 30 kırbaç vur der. Vezir hırsıza dürreyle vurur. Sofi olan kişiye kimse dokunamaz. Bu oyun Herat Türkmenleri arasında çeki “kazan” diye bilinir ve düğünlerde oynanır.

SONUÇ

Afganistan’da çocuk oyunları genel olarak millî bayramlarda, düğünlerde, özel günlerde oynanmaktadır. Afganistan’da çocukların uzun yıllar savaş ortamında ya da baskı rejimleri altında yaşadıkları, yaşam şartlarının zor olması sebebiyle oldukça çekingen ve içlerine kapanık oldukları gözlemlenmiştir. Çocukların, günlerinin büyük bir kısmını medreselerde geçirdikleri, dolayısıyla oyunlara daha az zaman ayırdıkları gözlenmiştir.

Türkmen çocuklarının millî bayramlarda, düğünlerde, büyüklerin cuma günleri yaptığı ve adına geştek denilen sohbet etmek için yapılan ev toplantılarında oynadıkları belli oyunlar vardır (Gice gice geç, dürre padişah, açar yitti gibi). Türklerin millî oyunu olan aşık oyunu Türkmenler arasında yavaş yavaş unutulmaya başlanmıştır. Gizlenmeşik, guklampeçek Türkiye’de saklambaç oyununa benzer oyunlardır. Açar yitti, dürre padişah, gulak çozdı gibi oyunlar ceza olarak az da olsa şiddet içeren oyunlardır. Hat Furuş oyunu ise bir çeşit zekâ oyunudur. Galpakdepdi, ak derek- gök derek, likkiş likkiş gibi oyunlar daha çok fiziksel kuvvet ya da beceri içeren oyunlardır. Türkmen çocukların oyunlarda oyun malzemesi olarak boncuk, misket, çakıl taşı, hurma çekirdeği, porselen ya da cam kırığı, aşık kemiği, atkı, çarşaf, anahtar gibi malzemeleri kullandıkları görülmüştür.

KAYNAKÇA

- ATABEY, İbrahim (1998), "Manas Destanı'nda Adı Geçen Kırgız Çocuk Oyunları", *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, s. 313-322, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- BARATOVA, Maral (2015), "Türkmenistan'ın Millî Çocuk Oyunları", *I. Uluslararası Çocuk Oyunları Kurultayı Bildiri Kitabı*, 14-17 Mayıs Eskişehir, S. 140-151, Pegem Akademi, Ankara.
- CENGİZ, Serpil (1998) "Çocuk Oyunlarının Sınıflandırılması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 38, Sayı:1-2, S. 287-300.
- DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya (1934), *Anadolu'da Eski Çocuk Oyunları*, Millî Mecmua Matbaası, İstanbul.
- ERSOY, Ruhi (2005) Şehirleşme "Elektronik Kültür Ortamı Sürecinde" Çocuk Oyunları, *Türk Edebiyatı*, Ocak 2005, Sayı: 375, Yıl: 33. S . 66-69.
- ERSOY, Habibe Y. (2010), "Başkurt Çocuk Oyunları", *Millî Folklor Dergisi*, 22 (86), S. 75-86.
- FEVZİ, Firuz (2013), Afganistan'ın Maymana Şehrinde Yaşayan Özbek Türklerinin Folkloru, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- OĞUZ, Öcal ve ERSOY, Petek (2007), *Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları*, Genişletilmiş 2. Bas., THBMER Yayınları, Ankara.
- ONUR, Bekir ve GÜNEY, Neslihan (2004), *Türkiye'de Çocuk Oyunları: Araştırmalar*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No:12, Ankara.
- ÖZDEMİR, Nebi (2006), *Türk Çocuk Oyunları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- YAMAKOĞLU, Cihan (2001), "Türkiye'de Çocuk Oyunları", *Erdem Dergisi*, Türk Halk Kültürü Özel Sayısı,13, Sayı: 39, S. 543-549.
- YÜKSEL, Hasan A. (1998), Akdağmadeni Çocuk Oyunları: Aşık Oyunu, *Millî Folklor Dergisi*, Cilt 5, Yıl:10, Sayı38, Yaz 1998, s.56-72.

EKLER

Ek 1: Likkiş Likkiş Oyunu

Ek 2: Hat Furuş Oyunu

Ek 3:Huçça**Ek 4: Moncuk**

Ek 5: Mücül

Ek 6:Beş Taş

